

VERSLAG PRO SILVA EXCURSIE VALCKENBURG 25 APRIL EN 10 MEI

Ervaringen met bosrandbeheer

Het is een cliché: de Nederlanders lopen voor de meeste natuur- en bosbeheerthema's voor op Vlaanderen. Ook nu profiteerden we hiervan en gingen we de resultaten van een tiental jaar effectief bosrandbeheer te Valckenburg bekijken. Op 25 april en op 10 mei trokken in totaal zo'n 65 mensen met Pro Silva naar Nederlands Zuid-Limburg. Bert Geysels, Dorothea Lequeux en Lutgart Lenaerts en beheerders van Staatsbosbeheer bereidden een route voor langs vier totaal verschillende bosranden.

De eerste stop

Boven het schitterende Geuldal en op rijke leemgrond ligt langs een pad een klein orchideeëngraslandje dat beschadwd wordt door een gemengd loofbos. De bosrand is er aan de ene zijde over 10 m gekapt met behoud van (te) veel overstaande essen. Aan de andere zijde is over 25m gekapt. Er zijn bij de deelnemers erg uiteenlopende meningen over de benodigde breedte om de doelen te bereiken: van 10 m tot 50 m en meer (twee keer de boomhoogte van het bos).

Tussen de inmiddels tweejarige scheuten van hazelaar, esdoorn en een veelheid aan struiksoorten staat een rijke bosvegetatie met opvallend veel klimop. Over twee jaar zal de houtige vegetatie opnieuw helemaal gesloten zijn. De bosrand zal om de 4 jaar afgezet worden om lichtminnende plantensoorten een kans te geven. Die kaprotatie is te hoog voor vermarkting van het hakhout als brandhout. Staatsbosbeheer kapt en verbrandt of verhakselt ter plaatse en dat is erg duur. De deelnemers zien meer heil in een hakhoutbeheer met een langere rotatie in blokken. Dan kunnen brandhoutdimensies verkocht worden. Het fijnere takhout kan ook in het aangrenzende bos op rillen of hopen gezet worden, zonder af te voeren. Zo'n beheer is misschien niet ideaal voor echt lichtminnende plantensoorten, maar wel voor fauna als ijsvogelvlieder, koninginpage, grote vos, hazelmuis en diverse reptie-

GUY GEUDENS

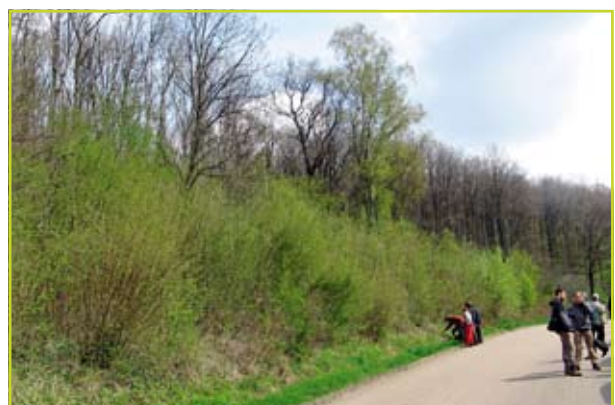
len. Als de lichtminnende soorten van het kalkgraslandje (orchideeënveldje grenzend aan de bosrand) de doelsorten zijn, dan lijkt het definitief rooien van het bos en het instellen van een maaibeheer een betere optie dan het peperdure korterotatiebeheer.

Een andere bedenking was waarom niet gans het achterliggende bos samen met de bosrand in een hakhoutbeheer wordt genomen. Het bos heeft een duidelijke voorgeschiedenis van essenhakhout. Dit kan door in zogenaamde hauwen te werken van iets tussen 0,5 en 1 ha en door een rotatie te organiseren waarbij op het ogenblik dat een hauw dichtgroeit (na een jaar of 3 à 4) vlakbij een nieuwe hauw wordt gekapt. Zo kunnen de bosrandsoorten overleven. Ook op de andere stops waren de achterliggende bossen erg gesloten en gelijkvormig. Beheerders van eerder saai bos mogen bosrandbeheer niet als alibi gebruiken om de structuur binnen hun bos niet te moeten versterken door bv. variabele en sterke hoogduining of groepenkap.

De tweede stop

De tweede bosrand is maar zo'n 5 m breed. Het gaat om hazelaars langs een zuurder zomereikenbos. Er is een smalle ruige berm langs een drukke asfaltweg. Johannes Regelink geeft hier een inleiding over de hazelmuis die hier zijn enige populaties in Nederland heeft en afhankelijk is van hazelnoten en van lage houtige of ruige vegetatie (braam) langs bos.

De bosrand blijkt hier technisch te smal: hij werkt voor de hazelmuizen, maar bij maaierwerken langs de openbare weg werden de muizen in vol nestseizoen mee verhakseld. Hier lijkt veel verbetering mogelijk door het achterliggende bos mee te betrekken: openingen maken waar in takhout bramen groeien en die aansluiten via paden of inhammen bij de bosrand. Ook kan een bredere, jaarlijks gemaaide grasberm soelaas brengen: daarin zullen geen hazelmuizen nestelen en dit geeft gepaste veiligheid aan de naastliggende weg.

Pro Silva

De derde stop

Op deze plaats was met grof materieel een oud bestand weggekapt over een 30 m breedte en waren enkele zwaardere beuken en eiken behouden. De beuken zullen nog lijden van schorsbrand, maar dat lijkt hier eerder een meerwaarde. Haagbeuken waren als grote veren aangeplant om later als knotboom beheerd te worden (gesubsidieerd als cultureel erfgoed). Voor hazelmuis, de doelsoort hier, zal bijplanten van de voedselstruik zeker nuttig zijn. De sterke bodemverstoring (opgestorte grond en diepe bandenspooren) werkt erg negatief voor de beeldvorming. De werken zijn hier ook nog niet beëindigd terwijl het groeiseizoen al volop bezig is. Hier zullen de beheerders goed moeten communiceren naar de recreanten toe.

Verderop was langs beide zijden van een bospad een lange, 40 m brede corridor gekapt, als migratieroute tussen hazelmuispopulaties aan tegenoverliggende zijden van een boscomplex. Dit leek niet echt op een interne bosrand volgens de meeste deelnemers, eerder op een langgerekte open plek die snel zal dichtgroeien (spontane verjonging van douglas en berk, adelaarsvaren), maar niettemin een meerwaarde voor dit bos op wat zuurdere grond. Het beeld is alleszins ongewoon en de ingreep gedurfd. Het mooie landschappelijke effect is vooral te danken aan vroeger gevarieerd beheer van de bosbestanden waar de strook doorheen snijdt. Groepen uitgegroeide douglassen en kleine verjongingsgroepjes van berk wisselen af met gelijkvormige naald- en loofbestanden.

De vierde stop

Bij een ruilverkavelingsproject werd de afsluiting een 15-tal meter in een hellend, bemest grasland geplaatst. Het begraasde grasland is botanisch niet waardevol. Struiken (vooral sleedoorn en meidoorn) werden op een lijn langs de draad geplant. Na 10 jaar staat er een prachtige struikenmantel en begint de sleedoorn ook verder in het grasland uit te lopen. Door ver genoeg van de bestaande rand van het bos te planten, zijn de struiken nog steeds niet overgroeid door de boomkruinen. Op een paar jonge essen na, staan er geen bomen in de mantel. Er lijkt de eerstvolgende jaren geen beheer nodig. Oude bosplanten als bosanemoon hebben zich vanuit de vroegere perceelsgrens onder de struiken uitgebreid. De mantel zal op termijn afgezet moeten worden, wat om de 15 à 20 jaar een groot werk is. Toch zal dit met een veel lagere frequentie moeten gebeuren dan het hakhoutbeheer van

essen, haagbeuken en esdoorns aan de andere bosranden. Deze laatste bosrand wordt landschappelijk het meest gesmaakt, levert effectief bosuitbreiding en heeft ook voor fauna een grote meerwaarde door de dichte structuur en de bloesems en bessen. Een formule die bosbeheerders in Vlaanderen zeker aanspreekt (landbouwers mogelijk minder). Toch springt ook hier het gebrek aan structuur in het achterliggende bos erg in het oog.

De eerste wortelopslag van sleedoorn op deze plaats maakt echter ook het artificiële van ons hedendaags bosrandconcept duidelijk. Op de grens tussen bos en open landbouwgebied was in het traditionele landschap de economische conjunctuur af te lezen: in barre tijden daalde de veestapel en de mankracht en het bos rukte op, in tijden van economische groei werd opnieuw ontgonnen. Een bosrand was een dynamisch, pulserend iets. In Oost-Europa zijn momenteel prachtige voorbeelden te zien. Ze maken de door EU-uitbreiding instuikende kleinschalige landbouw daar pijnlijk en tegelijk schitterend duidelijk. Een beheersysteem waarbij het aan bos grenzend cultuurland een 15 jaar mag verbossen om dan weer helemaal te worden geklepeld of gerooid zou dit kunnen nabootsen. ■

Het doel heiligt de middelen. Daarom is het werken met doelvegetaties of doelsoorten zeer handig (hazelmuis). Deze manier van werken vergemakkelijkt de communicatie over het project en geeft richtlijnen voor het beheer.

Voor bosrandenbeheer moet je stevig durven ingrijpen: breed (van 10 tot 50 m) en frequent kappen. Die formule mag ook in het bos zelf toegepast worden om een rijkere bosstructuur te krijgen.

Over het algemeen moet bosrandbeheer kostenneutraal zijn, dus dat betekent wachten tot het hakhout (hedendaags) brandhoutdimensie gekregen heeft. Soortgericht beheer (hazelmuis, orchideeën, kleine ijsvogelvinder) mag wel duurder zijn, maar dan moet snel blijken dat die dure doelsoort toeneemt: op topnatuurlocaties dus. Zoniet moet een goedkoper beheer gekozen worden, waarvan misschien niet die ene topsoort, maar wel de iets minder specifieke, maar waardevolle soorten profiteren. De kosten die Staatsbosbeheer hier in de bosranden steekt, zijn astronomisch en volgens de meeste deelnemers niet verantwoord. De onvoorwaardelijke keuze voor bosranden wordt evenwel bewonderd.

Iedereen wil graag terugkomen naar dezelfde stops over 5 jaar.